

Smeštaj maloletnika bez pratnje u Srbiji

LOVE
Law, Order, Values

Pravo, Red, Vrednosti, za migrante/azilante/ljude kojima je dodeljen azil u ostvarivanju svojih prava bez diskriminacije

The European Union's Civil Society Programme 2015 for Serbia

Projekat „LOVE Pravo, Red, Vrednosti za migrante/azilante/osobe kojima je odobren azil, u ostvarivanju svojih prava bez diskriminacije“ finansira Evropska unija, a sprovodi Centar za zaštitu i pomoć tražiocima azila APC/CZA i partneri - BETA novinska agencija i Centar za istraživanje javnih politika. Stavovi izneti u ovom dokumentu i tokom realizacije projekta ne izražavaju nužno stavove Evropske unije.

Ovaj policy brief „Smeštaj maloletnika bez pratnje u Srbiji“ su pripremili CIJP i APC/CZA u okviru kampanje skretanja pažnje na najznačajnija pitanja u sistemu azila.

SAŽETAK

Maloletni migranti bez pratnje predstavljaju najveću ranjivu grupu migranata u Srbiji. Od početka azilnog sistema u Srbiji, 2008. godine, njihov broj je konstantno u porastu¹. Zapravo, maloletni migranti bez pratnje pretežno čine do 15% ukupnog broja migranata u Srbiji, ukoliko se izuzme period „izbegličke krize 2015“, kada je broj svih kategorija migranata bio u porastu i kada je zabeležen veliki skok u broju dece koja putuju sama i odvojene dece². Maloletna lica bez pratnje putuju brže i ređe nego ostale kategorije migranata se odlučuju da zatraže azil što predstavlja otežavajući faktor za zbrinjavanje i zaštitu ove dece. Sa druge strane, loši uslovi smeštaja i prihvata, duge i neizvesne procedure, izostanak ili veoma nizak nivo brige i zaštite, visok rizik od nasilja, zloupotrebe i zlostavljanja, dodatno motivišu decu da se što kraće zadržavaju u Srbiji. Pored toga, razvijeni krijumčarski lanci i prisustvo krijumčara u svim sredinama gde se maloletnici nalaze, nepoverenje maloletnika prema institucijama, drugačiji kulturološki obrasci i nepoznavanje jezika, intertnost sistema i pitanje sveobuhvatne i brze reakcije u cilju zaštite maloletnika dodatno čini da maloletni migranti bez pratnje budu posebno ugrožena i osetljiva kategorija.

Sa druge strane, ranjivosti maloletnika u azilnom sistemu Srbije može doprineti i sam smeštaj. Postojeći smeštaj u vidu prihvatnih centara i centara za azil, gde se maloletnici bez pratnje smeštaju zajedno sa odraslima, nije bezbedan, te tako deca koja su tamo smeštena ne dobijaju neophodnu zaštitu i podršku, već bivaju izložena dodatnim rizicima od zloupotrebe, nasilja, maltretiranja. Situaciju dodatno komplikuje proizvoljnost u praksi prilikom samog smeštanja, gde se nadležnost različitih institucija preklapa, kao i odsustvo jasne procedure i sistema, pribegavanje ad hoc postavljenim pravila koja se često menjaju, što sve zajedno dovodi do konfuzije, produblivanja neizvesnosti kao i gubitka osećaja sigurnosti i poverenja u institucije i sistem kod dece, čime se ona prepuštaju sama sebi i guraju u ruke krijumčara.

Prilikom identifikovanja maloletnika bez pratnje, ukoliko nema urgentnih zdravstvenih potreba, prvo što se rešava je pitanje smeštaja, koje, prema Porodičnom zakonu, organ starateljstva treba da obezbedi u prvih 24 časa od dobijanja obaveštenja o potrebi za starateljstvom³. Dalje, postavlja se staratelj, koji onda donosi konačno rešenje o smeštaju maloletnog lica. Oba ova postupka, i rešenje smeštaja i postavljanje staratelja okarakterisani su kao hitni, što znači da bi po primljenom obaveštenju o postojanju maloletnika u potrebi za starateljstvom, rešenje o smeštaju trebalo da se donese odmah, a rešenje o postavljanju staratelja u istom maniru, a najkasnije u roku od 30 dana.⁴ U praksi se međutim srećemo sa situacijom u kojoj se deci ne obezbeđuje smeštaj po nekoliko dana, već ona ostaju na ulici, kao i da veliki broj dece zapravo nikada ni ne dobije staratelja, a da većina na to čeka od nekoliko nedelja do nekoliko meseci.

¹ U 2012. godini registrovano je 501, a u 2013. 598 dece bez pratnje. U 2014. godini sledi veliki skok u broju i te godine je registrovano 1 569 dece bez pratnje. Naredne godine, 2015., kada je došlo do takozvanog formiranja Balkanske rute i Evropa se suočila sa ogromnim brojem ljudi u izbegličtvu, kroz Srbiju je prema evidencijama MUPa prošlo 10 644 dece bez pratnje. Sledeće godine se praksa menja i sve više počinje da se toleriše iregularan status migranata, te dolazi do sve većeg raskoraka između broja registrovanih migranata i broja onih koji su boravili i prošli kroz Srbiju. Tako, u 2016. godini je registrovano svega 177 maloletnika bez pratnje, a u 2017 godini 156, iako je u realnosti njihov broj bio značajno veći. U 2018. godini registrovao je 698 dece bez pratnje, iako ih je prema podacima Komesarijata za izbeglice i migracije, samo u njihovom smeštaju tokom iste godine bilo preko 1700, što dovodi do zaključka da preko 60% maloletnika bez pratnje ne bude registrovano i ostaje nevidljivo za sistem.

² Tada je, u 2015. godini u Srbiji registrovano 10 644 maloletnih migranata bez pratnje.

³ Porodični zakon (Službeni glasnik RS, br. 18/2005, 72/2011 – dr. Zakon i 6/2015), čl. 332, st. 2

⁴ Porodični zakon (Službeni glasnik RS, br. 18/2005, 72/2011 – dr. Zakon i 6/2015), čl. 332, st. 4

Kada je u pitanju sam smeštaj, deca koja putuju sama, smeštaju se u 2 vrste ustanova – prihvatne centre i centre za azil kojima rukovodi Komesarijat za izbeglice i migracije (u daljem tekstu KIRS), i ustanove socijalne zaštite, pod nadležnošću Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja (u daljem tekstu MINRZS).

Od početka azilnog sistema u Srbiji, 2008. godine, maloletnici bez pratnje su se smestali uglavnom u Prihvatište za maloletne strance bez pratnje roditelja ili staratelja, pri Zavodu za vaspitanje i obrazovanje dece i omladine u Beogradu, odakle bi bivali prebacivani u centre za azil, onog trenutka kada bi izrazili nameru da traže azil, tj. dobili potvrdu iz policije. 2011. godine otvoreno je još jedno takvo prihvatilište pri Zavodu za vaspitanje i obrazovanje dece i omladine u Nišu. Kako je broj migranata u Srbiji rastao, tako su i potrebe za posebnim vidom smeštaja za maloletnike bez pratnje bivale sve uočljivije. Pored ogromnog povećanja broja dece, primećeno je i da je donja granica njihovog uzrasta sve niža, kao i da se, s obzirom na sve teži nastavak putovanja i porast prakse *push back* – ova iz Mađarske i Hrvatske, deca sve duže zadržavaju. U ovakvim, za Srbiju novim okolnostima, postalo je urgentno pitanje odgovarajućeg smeštaja te dece. Polovinom 2017. godine otvorena je „Integracijska kuća“ – smeštaj za maloletnike bez pratnje kojim rukovodi katolička humanitarna organizacija Jezuitski servis za izbeglice (Jesuit Refugee Service). Dalje, u 2018. godini otvara se jedinica za prihvatanje u okviru Doma za nezbrinutu decu „Jovan Jovanović Zmaj“ u Beogradu. Ukupno do kraja 2018. godine kapaciteti smeštaja za decu koja putuju sama su iznosili 60 kreveta (a popunjenost iznosila do 50 dece), što zapravo ukazuje na to da tek nešto više od 10% dece⁵ koja imaju potrebu za smeštajem ima taj luksuz i sreću da bude smešteno u neko od navedenih prihvatilišta. U praksi nisu dovoljno prepoznate sve specifičnosti ove ranjive grupe, a posebno potreba za adekvatnim smeštajem i zaštitom njihove bezbednosti.

Prema Zakonu o azilu, kako prethodnom iz 2008. godine⁶, tako i aktuelnom iz 2018. godine⁷, maloletna lica bez pratnje (uključujući i ona odvojena od roditelja ili staratelja) su prepoznata kao lica koja zbog svoje specifične situacije i ličnih okolnosti uživaju posebne procesne i prihvatne garancije, tj. prepoznati su kao ranjiva kategorija u odnosu na ostale tražiocce azila.⁸ To pre svega u slučaju maloletnika bez pratnje podrazumeva postavljanje privremenog staratelja, od strane organa starateljstva – centra za socijalni rad, čija je dužnost da se stara o zadovoljavanju osnovnih potreba koje uključuju egzistencijalne, potrebu za bezbednošću, zdravljem, ali i zastupanje u svim postupcima koji se tiču njegovih prava.⁹ Ovaj postupak je okarakterisan kao hitan¹⁰, međutim u realnosti se srećemo sa situacijom u kojoj veliki broj dece nikad ne dobije staratelja, a da većina njih na to čeka od nekoliko dana pa sve do nekoliko nedelja, čak i meseci.

Prema instrukciji Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja (u daljem tekstu MINRZS), odluku o smeštaju donosi isključivo nadležan organ starateljstva koji je preduzeo mere starateljske zaštite i postavio privremenog staratelja za maloletno lice¹¹ ali bez postavljenog staratelja u praksi dodatno se komplikuje i otežava sam smeštaj dece koja putuju sama. To dalje dovodi do toga da se pribegava *ad hoc* rešenjima, poput smeštanja od strane KIRS-a u prihvatne centre zajedno sa odraslima i proizvoljnog premeštanje iz jednog centra u drugi, koje često zapravo još dodatno ugrožavaju bezbednost i dovode do neuspeha u zaštiti ove dece.

Važno je naglasiti i da ni u jednom prihvatnom ili centru za azil, ne postoje odgovarajući uslovi koji bi obezbedili sigurnost maloletnika bez pratnje, ali i omogućili zadovoljavanje njihovih posebnih potreba, već se oni smeštaju u objekte zajedno sa odraslima, deleći sa njima nekad čak i sobe, bez ikakvog stalnog stručnog nadzora.

OPIS PROBLEMA

PROFIL MALOLETNIKA BEZ PRATNJE

Ubedljivo najveći broj dece koja putuju sama su dečaci uzrasta između 14 i 17 godina, uz sve veći broj i mlađe dece, pa čak i one od samo 9 godina. Dolaze iz Avganistana, zatim iz Pakistana, i veoma mali broj iz zemalja poput Bangladeša, Irana, Sirije, Iraka, i drugih. U Srbiju ulaze najpre iz pravca Bugarske, zatim iz pravca Makedonije. Po pravilu putuju u grupama, kako vršnjaka tako i odraslih, koje su često formirane na putu. Pod velikom su kontrolom i uticajem krijumčara, i tokom puta ali i tokom boravka u Srbiji. U 2018. godini, postalo je uobičajeno da maloletnici bez pratnje dolaze u Beograd, gde ostvaruju prvi kontakt sa službenicima državnih institucija ili nevladinih organizacija. Ređe bi bili presretnuti od strane policije u pograničnom području, evidentirani i ponovo upućeni za Beograd.

Njihovu ranjivost dodatno produbljuje nemogućnost sistema da ih zbrine i da im pruži sigurnost i bezbednost, kao i da ispuni njihove specifične potrebe. Pre svega, uzrast ove dece ih čini podložnim na zloupotrebu i iskorišćavanje. Usled naivnosti sa jedne strane i impulsivnosti sa druge, koje odlikuju period odrastanja i razvoja u kojem se deca nalaze, ona traže brza rešenja za svoje poteškoće, izrazito su netolerantni i nestrpljivi, a skloni da poveruju obećanjima krijumčara bez preispitivanja istih. Dalje, u svom iskustvu imaju situacije u kojima su morali sami da se snalaze i gde nisu dobijali pomoć i zaštitu od odraslih, što negativno utiče i otežava građenje poverenja u pomagače i sistem zaštite. Upravo zbog navedenog od ključne je važnosti pre svega obezbediti odgovarajući smeštaj deci koja putuju sama, osigurati im fizičku, emocionalnu i socijalnu sigurnost i time zaštititi od nasilja i zloupotrebe.

⁵ Procenjuje se da je u svakom trenutku tokom 2018 godine u proseku bilo između 450 i 500 maloletnika bez pratnje u Srbiji prema podacima Centra za zaštitu i pomoć tražiocima azila

⁶ Zakon o azillu ("Sl. glasnik RS", br. 109/2007)

⁷ Zakon o azilu i privremenoj zaštiti ("Sl. glasnik RS", br. 24/2018)

⁸ Član iz ZOA 2018

⁹ Instrukcija 2017, porodični zakon, član 132

¹⁰ Instrukcija 2018

¹¹ Ministarstvo za rad, zapošljavanje, socijalna i boračka pitanja RS (MINRZS), Instrukcija o načinu postupanja centra za socijalni rad – organa starateljstva, u realizaciji smeštaja maloletnih migranata/izbeglica bez pratnje, 2018.

Međutim, u Srbiji vidimo neuspehe na ovom planu. Obezbeđivanje smeštaja za maloletnike bez pratnje je često proizvoljno, bez jasnih pravila i sistema. Takođe, sam smeštaj, u vidu centara za azil i prihvatnih centara gde se deca smeštaju zajedno sa odraslima, zapravo dodatno produbljuje rizike i umesto da ih zaštiti, čini decu još ranjivijom.

NEPOSTOJANJE EVIDENCIJA O BROJU DECE KOJA PUTUJU SAMA

Poseban problem nakon zatvaranja Balkanske rute (početkom 2016. godine), koji se nastavlja i u 2018. godini, predstavlja nepostojanje tačne evidencije o svojoj deci koja putuju sama i koja su prošla ili se nalaze na teritoriji Republike Srbije. Tako, oslanjajući se na podatke Uprave granične policije Ministarstva unutrašnjih poslova, koje je zaduženo za izdavanje potvrda o izraženoj nameri za azil, u 2018. godini evidentirano je 698 lica koja su identifikovana kao maloletna i bez pratnje¹². S druge strane, uvidom u podatke Komesarijata za izbeglice i migracije, dolazi se do podatka o 1738 maloletna migranta bez pratnje¹³ koja su u toku iste godine u nekom trenutku bila smeštena u prihvatnim i azilnim centrima kojima Komesarijat rukovodi. Međutim, ni to nije konačan broj sve dece koja putuju sama, s obzirom da jedan mali deo njih dobije priliku da bude smešteno u nekom od 5 prihvatilišta za maloletne migrante bez pratnje¹⁴, kao i da postoji grupa onih koja nikada ne dođe u dodir sa nekom od institucija u sistemu zaštite i zauvek ostane nevidljiva, što zbog kontrole krijumčara, što zbog nemogućnosti da dobiju smeštaj u nekom od najbližih prihvatnih centara u čijoj okolini se nalaze.

KO ZAPRAVO ODLUČUJE GDE ĆE MALOLETNO LICE BEZ PRATNJE BITI SMEŠTENO?

Zakonom o azilu i privremenoj zaštiti, u članu 52, bliže se određuje pitanje smeštaja maloletnih lica bez pratnje: „U centru za azil i drugom objektu namenjenom za smeštaj tražilaca obezbeđuju se materijalni uslovi prihvata maloletnog lica bez pratnje do donošenja pravnosnažne odluke o zahtevu za azil. Izuzetno, maloletnom licu bez pratnje koje je podnelo zahtev za azil, do donošenja pravnosnažne odluke o njegovom zahtevu, Komesarijat, na osnovu rešenja centra za socijalni rad, obezbeđuje smeštaj u ustanovi socijalne zaštite, kod drugog pružaoca usluge smeštaja ili u drugoj porodici ako se u centru za azil ili drugom objektu namenjenom za smeštaj tražilaca ne mogu obezbediti potrebni uslovi za njegov smeštaj.“¹⁵ Na ovaj način se zakonski reguliše smeštaj dece koja su izrazila nameru za azil, tj koja su registrovana od strane MUP-a.

Prema instrukciji koju je MINRZS izdalo 2018. godine, koja predstavlja dopunu instrukcije iz 2017. godine, privremeni staratelj i terenski socijalni radnik, koji prvi dolaze u kontakt sa maloletnikom bez pratnje i putem intervjua i opservacije identifikuju osobu kao maloletno lice i bez pratnje, procenjuju način urgentne zaštite i smeštaju lice u najbliži „centar za hitan prijem“¹⁶ u kojem dete boravi sedam dana do tri nedelje, dok se ne donese odluka o privremenom smeštaju u najboljem interesu deteta. Dalje, instrukcijom se bliže definiše vrsta privremenog smeštaja, koja može da bude hraniteljska porodica, ustanova socijalne zaštite, zdravstvena ustanova i centar za azil ukoliko isti ispunjava posebne uslove za smeštaj maloletnih lica i zadovoljava njihove sveukupne potrebe i ukoliko je dete podnelo zahtev za azil. Posebno se ističe da odluku o smeštaju isključivo donosi nadežan organ starateljstva koji je preduzeo mere starateljske zaštite i postavio privremenog staratelja, što je u skladu sa Porodičnim zakonom, koji u članu 125. kao jednu od obaveza organa starateljstva predviđa i odluku o smeštaju maloletnog lica, tj. šticećenika.^{17 18 19}

U praksi, u 2018. godini, što je nastavljeno u 2019. godini, bilo je puno promena u praksi smeštanja maloletnika bez pratnje i većina nije bila u skladu sa instrukcijom, Porodičnim zakonom pa ni Zakonom o azilu i privremenoj zaštiti. KIRS je preuzeo „de facto“ nadležnost u odlučivanju gde će deca biti smeštena, bez obzira na „centar za hitan prijem“ na koji potvrdom o nameri za azil upućuje policija, kao i bez obzira na mišljenja i upućivanje socijalnih radnika kada je reč o maloletnicima koji nisu izrazili nameru za azil i nisu bili registrovani. U praksi, deca su i po nekoliko dana čekala da se registruju, izraze nameru za azil u policiji, a kako bi mogla da odu u neki od postojećih centara, jer ih bez potvrde o nameri za azil/registracije KIRS nije primao ni u jedan centar uprkos insistiranju socijalnih radnika. Više puta u toku godine se menjala odluka o jedinstvenom centru za azil u kojem će deca biti smeštena, što je rezultovalo premeštanjima dece, ali i njihovim odbijanjem da ostanu ili odu u promenjeni smeštaj, te dovodilo do konačnog povratka maloletnika bez pratnje u parkove i na ulice.

Izjave dece koja putuju sama sa kojima su službenici APC/CZA došli u kontakt, kao i terenskih socijalnih radnika i staratelja, govori u prilog tome da Komesarijat za izbeglice i migracije veoma često preuzima nadležnost i de facto donosi odluku o smeštaju. Praćenjem ad hoc pravila, koja su se u više navrata menjala, dolazilo je do mnogih spornih situacija, koje su dodatno ugrožavale bezbednost i položaj maloletnika bez pratnje. Prvo od takvih pravila je nastupilo početkom 2018. godine, kada je odlučeno da se svi maloletnici bez pratnje smeštaju u Centar za azil u Krnjači. Ovakvu odluku je doneo KIRS i krenulo je premeštanje iz drugih prihvatnih i azilnih centara. Jedino su bila izuzeta 3 dečaka iz Bogovađe, na inicijativu upravnice kampa, koja je tvrdila da su oni dobro adaptirani na uslove i boravak u kampu.

¹² APC/CZA, godišnje statistike za 2018. godinu

¹³ Komesarijat za izbeglice i migracije (KIRS), godišnje statistike o broju smeštenih maloletnih migranata bez pratnje u azilnim i prihvatnim centrima za 2018. godinu

¹⁴ Maloletni migranti bez pratnje se smeštaju u 3 državne institucije u sistemu socijalne zaštite – Zavod za vaspitanje dece i omladine Vasa Stajić i Dom za nezbrinutu decu „Jovan Jovanović Zmaj“ u Beogradu, kao i Zavod za vaspitanje dece i omladine u Nišu. Pored toga, smeštaju se još i u 2 prihvatilišta kojim rukovode internacionalne organizacije – Kuća spasa kojom rukovodi organizacija Borderfree i Integracijska kuća kojom rukovodi Jezuitski servis za izbeglice (Jezuit refugee service)

¹⁵ Zakon o azilu i privremenoj zaštiti (Službeni glasnik RS, br. 24/2018). Dostupno na:

https://www.azilsrbija.rs/wp-content/uploads/2018/04/pdf_Lat_Zakonoaziluprivremenojza%C5%A1titi_24.3.2018-23.pdf

¹⁶ Instrukcija ne definiše bliže o kakvom centru je reč.

¹⁷ Ministarstvo za rad, zapošljavanje, socijalna i boračka pitanja RS (MINRZS), Instrukcija o načinu postupanja centra za socijalni rad – organa starateljstva, u realizaciji smeštaja maloletnih migranata/izbeglica bez pratnje, 2017.

¹⁸ Ministarstvo za rad, zapošljavanje, socijalna i boračka pitanja RS (MINRZS), Instrukcija o načinu postupanja centra za socijalni rad – organa starateljstva, u realizaciji smeštaja maloletnih migranata/izbeglica bez pratnje, 2018.

¹⁹ Porodični zakon, op.cit, čl. 125, st.3

Pri smeštanju novopristiglih maloletnika bez pratnje u centar za azil u Krnjači, bile su poznate dve prakse - jedna kada mobilni tim centra za socijalni rad okupi svu decu u Miksalištu²⁰ i odvede ih u policijsku stanicu kako bi dobili policijske potvrde o izraženoj nameri da traže/podnesu zahtev za azil i time zapravo legalizuju svoj boravak u Srbiji i budu prepoznati od strane sistema, a druga praksa je podrazumevala da deca budu direktno vođena u Krnjaču gde su dobijali kamp kartice koje izdaje Komesarijat za izbeglice i migracije kako bi im bilo omogućeno da tamo i ostanu.

U prvoj praksi, a po registrovanju u policiji, maloletnici nisu uvek dobijali potvrde za smeštaj u Krnjaču, ali su bili ipak smešteni u taj centar. Dešavalo se da deca danima čekaju i spavaju u Miksalištu, pre nego što bi bila odvedena u policijsku stanicu. S obzirom da je Miksalište faktički neformalni dnevni centar, nema potrebne uslove za noćenje, pa su deca spavala na podu, žalila se da im je hladno, a neki čak i da su gladni i da nisu dobijali hranu.²¹

Petnaestogodišnji momak bez pratnje poreklom iz Avganistana, je došao u kancelariju APC-a da se požali kako već tri dana boravi u Miksalištu, bez hrane, gde mu je socijalni radnik rekao da potvrđuje da je on maloletnik bez pratnje ali da mora da čeka da ga odvedu u policijsku stanicu na registraciju. Bio je uznemiren i izjavio „nije mi problem da čekam koliko god da treba, ali ja sam gladan“.²²

Druga praksa je podrazumevala da maloletnici direktno budu vođeni u centar za azil u Krnjači i tamo dobiju kamp kartice koje izdaje Komesarijat za izbeglice i migracije koji rukovodi istim centrom, kako bi im bilo omogućeno da u istom kampu faktički i ostanu. Sama kamp kartica međutim ne predstavlja ličnu ispravu niti identifikacioni dokument, već samo služi za unutrašnju evidenciju centra, tako da su maloletnici i dalje bili van procedura i bez pravnog osnova za boravak u Srbiji jer zvanično nisu izrazili nameru za azil policiji, te su i dalje ostali nevidljivi za sistem i ostali bez njegove zaštite, iako smešteni u zvanični centar za azil Krnjača. Takođe, ovakva praksa je davala mogućnost nesavesnim službenicima KIRS-a da kamp kartice koriste za manipulisanje decom, te je bilo slučajeva kada im je prećeno da neće dobiti kamp kartice ukoliko ne nepoštuju neko pravilo kućnog reda ili čak i u situacijama kada su tražili i insistirali na nekoj vrsti pomoći. Drugima su pak kamp kartice oduzimate kao kazna ili zastrašivanje, te maloletnici ne bi mogli da se vrate u kamp dok ih ponovo ne dobiju.

Krajem kraja oktobra 2018. godine, postignut je dogovor od strane KIRS-a, MINRS i MUP-a, da se jedan veći deo maloletnika bez pratnje premesti u Centar za azil u Sjenici, na jugu Srbije, gde su do tad bile smeštene uglavnom porodice i pojedini samci. Povod za donošenje ovakve odluke je navodno bila nemogućnost službenika KIRS-a da uspostave i održe red i mir u Centru za azil u Krnjači, gde su se sve češće dešavale svađe, tuče, krađe, napadi i gde je dolazilo do spontanog udruživanja migranata u kriminalne grupe i klanove. Uz stalno povećanje broja maloletnika u zemlji i veoma ograničene kapacitete adekvatnog smeštaja, centar za azil Krnjača nije mogao da na adekvatan i siguran način smesti sve maloletnike u potrebi. Međutim problemi su odmah počeli da prate sprovođenje iste dogovorene odluke. Staratelji pojedine dece su izjavili da oni „ne mogu da obezbede da se maloletnici bez pratnje smeste tamo gde bi oni tražili i da o smeštaju konačno i jedino odlučuje Komesarijat te da uz protivljenje štitićenika oni ne mogu da utiču na dogovorenu odluku o slanju štitićenika više od 300 km daleko u Sjenicu“.²³ Prema rečima dece sa kojima je APC/CZA bio u kontaktu premeštaj u Sjenicu se dešavao iznenada i o tome su saznavali veće pre ili na dan kad je trebalo da se organizuje transport. Tokom perioda prebacivanja u Sjenicu, a i nakon toga, učvrstila se praksa samostalnih povratka maloletnika bez pratnje u Beograd, koji su pokušavali da ponovo budu smešteni u CA Krnjača. Ta deca su ostajala napolju, spavala na ulici, u parku, u skvotovima Beograda, ili „ilegalno“ u Krnjači krijući se kod nekoga u sobi. Prilikom kontaktiranja Centra za socijalni rad od strane APC/CZA službenika, reakcija je izostajala. Predstavnici Centra su odbijali da izađu na teren i da preuzmu brigu o deci bez pratnje za koju su bili nadležni uz komentare da im je smeštaj već obezbeđen i da se „sami vrate odakle su došli jer su samovoljno rešili da napuste centar“.²⁴ Jedan od upečatljivih primera kojim se ilustruje pogubnost ovakve prakse, predstavlja slučaj A.K., koji je prepušten sam sebi odlučio da se skriva u CA Krnjača i koji je kada je pronađen fizički napadnut i fizički ugrožen od strane obezbeđenja.

Polovinom decembra 2018. u APC kancelariju je došao maloletnik bez pratnje uzrasta 15 godina, poreklom iz Avganistana, koji u tom trenutku nije boravio ni u jednom smeštaju za maloletnike kao ni u prihvatnom ni azilnom centru. Prethodno je boravio u Integracijskoj kući kojom rukovodi JRS, odakle je po njegovim rečima izbačen sa grupom drugih dečaka jer je previše često išao na „gejm“²⁵ i previše dugo boravio van smeštaja. Rečeno mu je da će biti prebačen u CA Sjenica, što on nije želeo. Jedne noći je ilegalno, bez dozvole i znanja KIRS-a ušao u CA Krnjača sa još dva maloletnika i smestio se u jednu od soba. Oko 02:30 u toku noći pojavilo se 5 muškaraca, članova obezbeđenja iz kampa, čija imena dečak ne zna ali tvrdi da ih zna po liku jer stalno rade u CA Krnjača. Oni su samo ušli u sobu i počeli da viču na dečake i terali ih da ustanu i napuste sobu, jednog od njih trojice su bacili na vrata, a drugog na zid i udarali su ih rukama, a onda je jedan od njih tejerom (eletrošok aparat) opekao ovog dečaka po glavi. Onda su svi dečaci pobjegli iz sobe i iz centra. Na koži glave vidljive su dve opekotine (crvenilo i ispučenje) u obliku kruga, jedan prečnika 1 cm a drugi prečnika 2 cm. On tvrdi da je nakon toga imao vrtoglavicu ali da nije do trenutka dolaska u našu kancelariju imao mučninu, povraćanje, gubitak svesti ili neki drugi simptom potreza mozga, osim bola u tom predelu glave. Tu noć je prespavao u Miksalištu kako bi sutradan sačekao nekoga od socijalnih radnika da ode u policijsku stanicu i prijavi napad od strane obezbeđenja u CA Krnjača.²⁶

20 Miksalište predstavlja prostor za rad koji deli više organizacija koje pružaju različite usluge migrantima i tražiocima azila, i funkcionisao je poput dnevnog centra, sve do preuzimanja rukovodstva od strane Komesarijata za izbeglice i migracije, početkom maja 2018 godine, kada je postao svojevrsan „one-stop“ centar, gde migranti dolaze u prvi kontakt sa KIRS-om, koji ih upućuje u prihvatne centre radi smeštaja. I dalje je prisutan određen broj organizacija, kao i mobilni tim socijalnih radnika zadužen za maloletnike bez pratnje.

21 Prema informacijama koje je APC/CZA dobio od maloletnika bez pratnje, najduže su deca čekala 5 dana.

22 APC/CZA izveštaj iz kancelarije od 23.08.2018.

23 Informacija dobijena u telefonskom razgovoru sa starateljem u Beogradu, 30.10.2018.

24 Informacije dobijene u telefonskim razgovorima sa službenicima CSR Savski Venac tokom novembra 2018.

25 Gejm – kolokvijalni izraz za pokušaj ilegalnog prelaska granice

26 APC/CZA izveštaj iz kancelarije od 10.12.2018.

Deca koja putuju sama a nalaze se u pograničnim područjima zemlje, poput Šida, Adaševaca, Subotice, Horgoša, Sombora, jako često su u stanjima urgentnih egzistencijalnih potreba. Nemaju pristup vodi, hrani, spavaju u šumi i porušenim napuštenim zgradama, a često su narušenog zdravlja i sa bliskim iskustvom maltretiranja i prebijanja od strane granične policije Mađarske i Hrvatske koja ih push back – uje tj. ilegalno gura naza u Srbiju preko zelene granice i mimo zvaničnih procedura. Čak i tada reakcija odgovornih institucija u pogledu njihovog prihvata je izostajala. U kontaktu sa APC/CZA službenicima deca su izjavljivala da im nije bio omogućen smeštaj od strane KIRS-a u centrima u blizini mesta gde su boravili pošto su bili gurnuti nazad u Srbiju i kada su to sami tražili. Kada je APC/CZA kontaktirao Centre za socijalni rad sa navedenih opština kako bi intervenisao i tražio reakciju nadležnih centara za socijalni rad, uobičajen odgovor je bio ili da „ne mogu da izađu na teren i da se deca upute na Beograd“ ili odgovora nije ni bilo. Ponovo su deca ostala prepuštena sama sebi.

U ruinama fabrike Grafosrem na ulazu u Šid smo više puta ostvarili susret sa maloletnikom bez pratnje uzrasta 15 godina, poreklom iz Avganistana, i on je svaki put delovao iscrpljeno i velikoj potrebi za adekvatnim smeštajem i pristupom redovnim obrocima i spavanju u zatvorenom. Kao i mnogi koji su ostali bez telefona i novca prilikom ilegalnog pokušaja, nema mogućnost za samostalan odlazak u Beograd. Nakon svakog od susreta naš tim je prema proceduri obaveštavao nadležni Centar za socijalni rad u Šidu. Sa njim smo se prvi put susreli 22.10.2018., a do 09.11.2018. smo poslali treći dopis, odnosno obaveštenje CSR o njegovom stanju i položaju, te o potrebi za smeštanjem u neki centar ili prihvatilišta. On je tokom razgovora sa nama naveo da nijednom nije susreo mobilni tim nadležnog CSRa, odnosno da ga niko nije obišao nakon našeg obaveštavanja.²⁷

U avgustu 2018. prilikom posete prihvatnom centru Adaševci, ostvarili smo susret sa maloletnim licem bez pratnje iz Avganistana, uzrasta 15 god. Tokom razgovora i upoznavanja sa njegovom situacijom, naveo je da u poslednje dve nedelje spava na otvorenoj lokaciji u šumi pored kampa. Tokom dve nedelje više puta je tražio od predstavnika KIRS-a u centru Adaševci da mu omoguće da se smesti, ali je prema njegovim rečima svaki put bio odbijen. On je naveo da je razlog bio da nema mesta u kampu. Takođe, prilikom susreta sa Komesarijatom nije dobio informacije o načinu kako da na legalan način dobije smeštaj, te se prvi put susreo sa informacijama o sopstvenim praima i zaštiti, od našeg tima. Tokom susreta sa njim, na licu mesta je telefonski pozvan nadležni Centar za socijalni rad u Šidu, te im je usmeno preneto obaveštenje o stanju i lokaciji gde se maloletno lice trenutno nalazi. Nakon nakandne provere sa CSR, najavili su da će izaći na teren, ali ni nakon nedelju dana nisu potvrdili da izašli na teren niti da su se susreli sa istim maloletnikom bez pratnje.²⁸

Samo jednom u 2018-oj godini, nakon nekoliko bezuspešnih kontaktiranja Centra za socijalni rad u Somboru, socijalni radnik centra za socijalni rad iz Sombora je 26.07.2018. godine izašao na teren, locirao maloletnike bez pratnje koji su se nalazili u šumi pored prihvatnog centra i privremeno ih smestio u taj centar uprkos protivljenju KIRS-a.²⁹ Još jedan redak primer da predstavnik centra za socijalni rad zapravo i poseti lokaciju na kojoj se nalaze deca koja su sama, se desio 15.01.2018. godine, kada je socijalna radnica CSR Subotica posetila lokaciju „Makova sedmica“ u blizini Kelebije i uputila dete da samostalno ode za Beograd gde će mu biti dodeljen staratelj.³⁰ U zvaničnom dopisu Centra za socijalni rad Subotica, istaknuto je da je Centar reagovao na sve prijave Centra za zaštitu i pomoć tražiocima azila, kojih je u 2018. godini bilo više od 36 i da su „stručni radnici obavljali razgovore na terenu koji su često bili neprijatni od strane maloletnih migranata i u par navrata ugrožavali bezbednost stručnih radnika jer su na grub i neprijatan način odbijali saradnju sa stručnim radnicima i odbijali smeštaj u Prihvatni centar u Subotici“. Nasuprot tome, iskustvo APC/CZA je potpuno drugačije – nijedno dete sa kojim je stupljeno u kontakt na terenu nije ugrozilo bezbednost službenika organizacije niti izvestilo da je naknadno bilo smešteno u prihvatni centar posle kontakata sa socijalnim radnicima koji su izašli na teren po insistiranju Centra za zaštitu i pomoć tražiocima azila, iako je izražavalo želju i potrebu za smeštajem.

²⁷ APC/CZA izveštaj sa terena od 09.11.2018.

²⁸ APC/CZA izveštaj sa terena od 09.08.2018.

²⁹ APC/CZA izveštaj sa terena od 26.07.2018.

³⁰ APC/CZA izveštaj sa terena od 21.01.2018.

CENTRI ZA AZIL I PRIHVATNI CENTRI NISU BEZBEDNI ZA MALOLETNA LICA BEZ PRATNJE

Centri u kojima se deca bez pratnje smeštaju zajedno sa odraslima i porodicama ne uspeavaju da pruže neophodnu fizičku, emocionalnu i socijalnu sigurnost.

Evropska kancelarija za podršku pitanjima azila (EASO) u svojim smernicama o uslovima prihvata za decu bez pratnje, kao jedan od veoma važnih činioca njihove ranjivosti, navodi prijemčivost i veliki uticaj koji sredina u kojoj se maloletnici bez pratnje nalaze ima na njih i njihov razvoj. Naglasak je stavljen na osiguravanju bezbednosti i sigurnosti, ne samo fizičke, već i socijalne i emocionalne, s obzirom da je sigurnost jedan od najvažnijih preduslova zdravog i normalnog razvoja dece.³¹ U tom kontekstu, specifičan smeštaj u kojem će se voditi računa o ranjivosti i posebnim potrebama ove kategorije migranata je prvi korak u ostvarivanju njihove zaštite i pružanju pomoći. Drugo važno pitanje, pored samog pristupa smeštaju, je da li centri kojima rukovodi KIRS i u koje se smeštaju odrasli samci i porodice mogu da ispune posebne potrebe maloletnika bez pratnje i da im pruže fizičku, socijalnu i emocionalnu bezbednost i sigurnost? Struktura ovih centara je takva da ne postoje fizički odvojeni i ograđeni objekti u kojima se smeštaju samo deca, a dešava se čak i da ona budu smeštena zajedno sa odraslim licima u sobama. Tokom 2018. godine, u centru za azil u Krnjači, desilo se više incidenata u kojima su deca bila napadnuta, maltretirana, pljačkana, kao i da su neka od njih odlazila iz centara pokušavajući da povrate osećaj sigurnosti spavajući u šumama i skvotovima. Najviše su se žalili na opštu nebezbednost, upade drugih izbeglica u njihove sobe, pretnje, ali i fizičke pa i seksualne napade.

Tokom posete Grafosremu u Šidu, tim APC/CZA se upoznao sa maloletnikom bez pratnje uzrasta 16 godina, poreklom iz Avganistana. Maloletnik je vidno u lošem psihofizičkom stanju – iscrpljen, zapušten, prljav, objašnjava da je 2 meseca ranije boravio u CA Krnjača, gde je bio napadnut nožem od strane drugih migranta (pokazuje ožiljke od uboda i zasecanja nožem po desnoj ruci). Ima i ožiljak na grkljanku, za koji navodi da je od pokušaja prelaska granice sa Mađarskom, kada je u pokušaju da preskoči ogradu pao na žicu, što ne deluje kao uverljivo objašnjenje. Nakon što je pobjegao iz Krnjače, došao je u „džunglu“ u okolini Šida. Tokom boravka napolju pokušao je da uđe u PC Principovac i PC Adaševci odakle su ga izbacili jer nema kamp karticu. Hoće da ode u neki kamp. Kontaktiran je dežurni broj CSR Šid, i službenica koja se javila je objasnila da nemaju sredstava da izađu na teren, i da je projekat koji su imali sa UNICEF-om koji je pokriva troškove rada mobilnih socijalnih radnika završen. Takođe, navodi da se sada svi maloletnici bez pratnje upućuju u Krnjaču i da je, kako kaže to, „odluka Komesarijata, dakle odluka države“. Potvrdila je da nema nijednog maloletnika bez pratnje u PC Principovac i PC Adaševci. Uputila je psihološkinju APC/CZA na drugu radnicu, koja je bila uključena u UNICEF projekat i bila u mobilnom timu socijalnih radnika. U kontaktu sa njom saznalo se da u ovakvim slučajevima maloletnici bez pratnje od NVO HCIT mogu da dobiju sredstva za voz do Beograda i da se tamo onda upućuju na Krnjaču. Kada joj je objašnjena specifična situacija maloletnika bez pratnje i da za njega nije bezbedno da ide u CA Krnjača, rekla je da to može da se vidi sa socijalnim radnicima u Beogradu.³²

Kroz ovaj primer se vidi pogubnost smeštanja dece u velike centre zajedno sa odraslima, bez obezbeđivanja posebnih uslova koji bi im osigurali bezbednost. Takođe, alarmantno je i potpuno odsustvo reakcije na nasilje koje je ovaj tinejdžer doživeo, već je on ponovo upućen na mesto iz kojeg je pobjegao. Ovaj slučaj nije usamljen, čak se dešavalo i da, po navodima dece, ona pokušaju da se požale i zatraže pomoć od službenika KIRS-a u samom centru, da bi zauzvrat dobila ignorisanje njihovih poziva u pomoć ili čak pretnje da će biti izbačeni iz centra.

Maloletnik bez pratnje uzrasta 15 godina, poreklom iz Avganistana, navodi da ima problema sa čovekom u Krnjači koji dolazi u njegovu sobu, neće da izađe, puši, uzima mu stvari, preti da će da ga bije. Negira seksualno uznemiravanje i zlostavljanje. Kaže da ne zna zbog čega taj čovek dolazi baš kod njega u sobu i da ga ne poznaje. Kada se požalio Komesarijatu rekli su mu, „znamo šta radiš, da dovodiš ilegalce u svoju sobu, vodi računa da ne budeš izbačen“.³³

31 European Asylum Support Office (EASO), *Guidance on reception conditions for unaccompanied children: operational standards and indicators*, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2018, str. 7. Dostupno na:

<https://www.easo.europa.eu/sites/default/files/Guidance-on%20reception-%20conditions-%20for-unaccompanied-children.pdf>

32 APC/CZA izveštaj sa terena od 29.01.2018.

33 APC/CZA izveštaj iz kancelarije od 26.03.2018.

Četiri brata poreklom iz Avganistana, uzrasta 11-14 godina, sa kojima je razgovarano u prihvatnom centru u Subotici, su izjavila da su pobjegli iz CA Krnjača, jer ih je krijumčar, takođe migrant tamo smešten, maltretirao, oduzimao im telefone i novac, pretio, fizički napadao i pretio da će ih seksualno zlostavljati. Pokušali su da sve to prijave službenicima KIRS-a ali nisu uspjeli zbog, kako kažu, jezičke barijere.³⁴

Na žalost, desilo se i da jedan od maloletnika bez pratnje, uzrasta 16 godina, poreklom iz Irana, nije uspeo da pobjegne i da se spase, i silovan je u samom Centru za azil u Krnjači od strane drugog migranata. S obzirom da je u to vreme bio pod starateljstvom, reakcija je bila blagovremena, međutim izmešten je ponovo u centar za azil, ovog puta u Bogovađi, gde su takođe smešteni i odrasli samci i porodice i gde ne postoji stalni stručni nadzor nad maloletnicima bez pratnje.

Osim izostanka fizičke bezbednosti i mogućnosti zaštite, deca su se žalila i na često veoma grub, neprijatan, pa čak i agresivan tretman od strane službenika KIRS-a prema njima u situacijama kada bi došli da se požale na nešto ili da traže humanitarnu pomoć u vidu sredstava za higijenu, odeće i obuće, koje nikad nije bilo dovoljno. Tada bi na njih vikali, pretili, izbacivali iz kancelarije. Najdrastičniji incident se dogodio kada je službenica KRIS-a fizički nasrnula na jednog maloletnika bez pratnje.

Maloletnika bez pratnje uzrasta 13 godina, poreklom iz Avganistana, smo sreli na ulazu u upravnu zgradu gde je išao da se požali upravi na incident koji se dogodio par minuta ranije. Kaže da je stajao ispred svoje barake i pušio kada je naišla službenica KIRS-a u kolima, stala i tražila mu kamp karticu na uvid. Rekao je da neće da joj da. Onda je ona izašla iz automobila, uhvatila ga za vrat i pribila uz auto i ponovo zatražila kamp karticu. Na vratu je vidljivo crvenilo, koje je fotografisano. Odmah je kontaktirana njegova starteljka koja je rekla da će doći po njega da ga vodi u Tiršovu da se povrede evidentiraju pa u policijsku stanicu kako bi dao izjavu.³⁵

PREPORUKE

Sistem zbrinjavanja i zaštite dece migranata, tražioca azila i izbeglica, koja putuju sama, suočava sa ozbiljnim problemima već u prvim koracima, kakvo je pitanje njihovog smeštaja. Upečatljivo je odsustvo kapaciteta i jasne procedure i sistema obezbeđivanja smeštaja, koje dovodi do zanemarivanja potreba i interesa dece i njihovog položaja, stvara osećaj neizvesnosti i straha kod dece, ona ostaju prepuštena sama sebi. Kvalitet smeštaja je drugi veliki problem. Kapaciteti specijalizovanog smeštaja, kakva su prihvatilišta pri zavodima, ili „kuće“ kojima rukovode nevladine organizacije, nisu dovoljni da prime svu decu, te da svima pruže bezbednost i odgovarajuće uslove za život i razvoj. Trenutna alternativa takvom smeštaju su centri za azil i prihvatni centri. Praksa je pokazala da deca tamo često budu izložena dodatnim rizicima od nasilja, zlostavljanja i zloupotrebe. Pored toga, njihove specifične potrebe nastale usled njihovog položaja i ličnih karakteristika, prepoznate i u Zakonu o azilu i privremenoj zaštiti, ne mogu da budu zadovoljene u ovakvoj vrsti smeštaja. Stoga, preporuke koje proizilaze iz ovog dokumenta naglašavaju:

- Neophodno je formirati poseban vid smeštaja (centra) za maloletne migrante bez pratnje u kojima će se osigurati fizička, emocionalna i socijalna bezbednost i sigurnost ove dece, neophodna za njihov pravilan i očekivan razvoj.
- Takav poseban centar mora da osigura stalni stručni nadzor, brigu, usmeravanje i zaštitu kako bi deca bila zaštićena od bilo koje vrste zapostavljanja, nasilja, zlostavljanja i zloupotrebe.
- Osoblje angažovano u ovakvom smeštaju mora da poseduje odgovarajuće kompetencije kako bi identifikovalo i otklonilo rizike i opasnost po dobrobiti dece, prepoznalo njihove specifične potrebe i radilo na zadovoljavanju istih potreba.
- Neophodna je saradnja između relevantnih aktera u zaštiti dece bez pratnje po pitanju razmene informacija (vodeći računa o principu poverljivosti), mehanizma upućivanja i pružanja odgovarajućih usluga koje zadovoljavaju njihove specifične potrebe, kao i postupanje u okviru sopstvenih nadležnosti.
- Kako bi se osiguralo da su prethodne tačke ispunjene i poštovane potrebno je razvijanje procedura u skladu sa relevantnim zakonima Republike Srbije, koje će detaljno predvideti donošenje odluka i postupanje svih aktera kada je u pitanju zaštita dece koja putuju sama.
- Neophodno je jačanje trenutnih kapaciteta institucija i svih aktera uključenih u sistem zaštite maloletnika bez pratnje, kroz odgovarajuće obuke profesionalaca angažovanih na zbrinjavanju i zaštiti dece.
- Neophodna je korekcija politika i stavova u oblasti migracije i zaštite dece migranata i sa kratkoročnih rešenja se fokusirati na iznalaženju dugoročnih rešenja koja će ojačati sistem zaštite dece i izbeći pribegavanje ad hoc rešenjima i doprineti pomeranju fokusa sa urgentnog kratkoročnog smeštaja dece koja putuju sama ka održivim rešenjima povećanja uslovnih kapaciteta prihvata dece migranata bez pratnje.

³⁴ APC/CZA izveštaj sa terena od 21.02.2018.

³⁵ APC/CZA izveštaj sa terena od 05.04.2018.godine.

Bibliografija:

- APC/CZA izveštaji sa terena i iz kancelarije 2018.
- APC/CZA izveštaji sa terena i iz kancelarije 2019.
- European Asylum Support Office (EASO), *Guidance on reception conditions for unaccompanied children: operational standards and indicators*, Publications Office of the European Union, Luxemburg, 2018. Dostupno na: <https://www.easo.europa.eu/sites/default/files/Guidance-on%20reception-%20conditions-%20for-unaccompanied-children.pdf>
- Komesarijat za izbeglice i migracije (KIRS), godišnje statistike o broju smeštenih maloletnih migranata bez pratnje u azilnim i prihvatnim centrima za 2018. godinu
- Ministarstvo za rad, zapošljavanje, socijalna i boračka pitanje RS (MINRZS), Instrukcija o načinu postupanja centra za socijalni rad – organa starateljstva, u realizaciji smeštaja maloletnih migranata/izbeglica bez pratnje, 2017
- Ministarstvo za rad, zapošljavanje, socijalna i boračka pitanje RS (MINRZS), Instrukcija o načinu postupanja centra za socijalni rad – organa starateljstva, u realizaciji smeštaja maloletnih migranata/izbeglica bez pratnje, 2018
- Porodični zakon (Službeni glasnik RS, br. 18/2005, 72/2011 – dr. Zakon i 6/2015)
- Zakon o azilu i privremenoj zaštiti (Službeni glasnik RS, br. 24/2018). Dostupno na: https://www.azilsrbija.rs/wp-content/uploads/2018/04/pdf_Lat_Zakonoaziluiprivremenojza%C5%A1titi_24.3.2018-23.pdf

The European Union is made up of 28 Member States who have decided to gradually link together their know-how, resources and destinies. Together, during a period of enlargement of 50 years, they have built a zone of stability, democracy and sustainable development whilst maintaining cultural diversity, tolerance and individual freedoms. The European Union is committed to sharing its achievements and its values with countries and peoples beyond its borders. The European Commission is the EU's executive body.

Delegacija Evropske unije u Srbiji - <http://europa.rs/>
 EuropeAid Cooperation Office - https://ec.europa.eu/europeaid/index_en.htm
 Civil Society Facility Programme 2015
<https://webgate.ec.europa.eu/europeaid/online-services/index-.cfm?ADSSChck=1472572570252&do=publi.detPUB&nbPubliList=15&page=1&orderby=upd&se>

Partneri na projektu

Centar za zaštitu i pomoć tražiocima azila APC/CZA - <http://azilsrbija.rs/>
<http://apc-cza.org>
 BETA novinska agencija - <https://beta.rs/>
 Centar za istraživanje javnih politika - <http://www.publicpolicy.rs/>

ASYLUM PROTECTION CENTER /
 CETAR ZA ZAŠTITU I POMOĆ TRAŽIOCIMA AZILA
 Belgrade Address: Mišarska 16, 11118 Belgrade

Regional Migrant/Asylum Info Centres:
 Gavrića Prinčipa 13, 11000 Belgrade, Serbia
 Braće Radić 3, 24000 Subotica, Serbia
 Vase Smajevića 11, 17523 Preševo, Serbia

Tel/Fax:
 +381 63 70 47 090; +381 11 323 30 70;
 +381 11 407 94 65; +381 69 267 0503; +381 63 704 7080

Email: sediste@apc-cza.org; rados.djurovic@apc-cza.org
 Website: www.apc-cza.org; www.azilsrbija.rs

Facebook: www.facebook.com/AziliUSrbiji
 Twitter: www.twitter.com/APC_CZA

Smartphone Application
 Asylum in Serbia:

Available to download from Android
 or Windows Apps Store
 to your smartphone device

